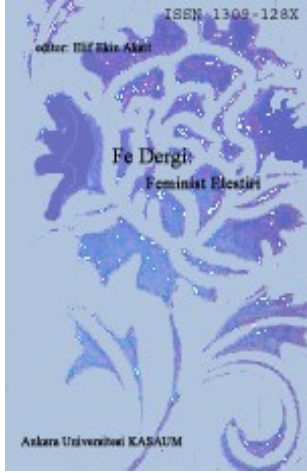


Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara



Fe Dergi: Feminist Eleştiri 12, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

Erkeklerle Şiddeti Konuşmak: Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddeti Anlama ve Önlemede Erkek Katılımını Psikososyal Yaklaşımın Sunduğu İmkânlar Üzerinden Düşünmek

Erman Örsan Yetiş

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 20 Aralık 2020

Yazı Gönderim Tarihi: 09.11.2020,
Yazı Kabul Tarihi: 7.12.2020

Bu makaleyi alıntulamak için: Erman Örsan Yetiş, “**Erkeklerle Şiddeti Konuşmak: Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddeti Anlama ve Önlemede Erkek Katılımını Psikososyal Yaklaşımın Sunduğu İmkânlar Üzerinden Düşünmek**” *Fe Dergi* 12, no. 2 (2020), 187-200.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/24_15.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Erkeklerle Şiddeti Konuşmak: Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddeti Anlama ve Önlemede Erkek Katılımını Psikososyal Yaklaşımın Sunduğu İmkânlar Üzerinden Düşünmek
Erman Örsan Yetiş*

Kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddeti önlemek için erkeklerin rol ve sorumluluklarını ön plana çıkararak, bu şiddetin son bulmasında çözümün bir parçasının erkekler olduğunu düşünen görüşler giderek önem kazanmıştır. Erkeklerin şiddetin önlenmesine katılımının yollarını sorgularken, her şeyden önce şiddeti nasıl algıladıkları sorusunun cevabının eksik kaldığını görürüz. Kriminoloji alanında benimsenen psikososyal yaklaşım, derinlikli ve kapsamlı bir analiz sunduğu nispete, bu soruya tatmin edici cevaplar geliştirilmesine imkân sağlayabilir. Hem toplumsal cinsiyet çalışmalarında hem de kriminoloji alanında erkeklik ve şiddet birbirleriyle ilişkilendirilip tartışılmıştır. Bu tartışma doğrultusunda gelişen çeşitli yaklaşımlardan faydalanarak, erkek şiddetinin anlaşılması ve önlenmesi açısından psikososyal yaklaşımın sunduğu imkânlar değerlendirilecektir. Son olarak, genç erkeklerin şiddetle ilişkilendirebilecekleri sosyal adalet meselesini bu yaklaşım doğrultusunda değerlendirerek toplumsal cinsiyet temelli şiddetin kazanabileceği farklı boyutlardaki anlamlarla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği lehine radikal bir toplumsal/kültürel değişimin imkânı sorgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: erkeklik ve şiddet, psikososyal yaklaşım, toplumsal cinsiyet temelli şiddetin önlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği, sosyal adalet

Talking about Violence with Men: Considering Male Participation in Understanding and Preventing Gender-Based Violence through the Possibilities of Psychosocial Approach

Views that emphasize the participation of men as part of the solution in the prevention of violence against women and girls have become increasingly important. Questioning the ways men can actively participate in the prevention of violence reveals the missing aspects in our understanding of how they perceive violence in the first place. The psychosocial approach adopted in the field of criminology may provide an opportunity to develop satisfactory answers addressing these aspects, to the extent that it provides a deep and comprehensive analysis. In both gender studies and criminology, the relationship between masculinity and violence is identified and discussed. Utilizing the emerging approaches from this discussion, the implications of the psychosocial approach in understanding and preventing men's violence will be explicated. Lastly, following this approach, the possibility of a radical social/cultural change in favor of gender equality will be explored, along with the excavation of the layered meanings of gender-based violence, through interrogating the issue of social justice that young men may associate violence with.

Keywords: masculinity and violence, psychosocial approach, prevention of gender-based violence, gender equality, social justice

Giriş

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet (TCTŞ) ile ilgili literatür ve birçok ilgili uluslararası politika, erkeklerin, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetle mücadeleye katılımının önemini giderek daha fazla vurgulamaktadır (Promundo Enstitüsü, 2015; Flood, 2019). Şubat 2020'de yayınlanan AB Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (TCE) Stratejisinin değerlendirme raporunda (Avrupa Komisyonu, 2020a), TCE adına uygulanan bilinçlendirme kampanyalarının etkinliğinin sınırlılığı; gerçekçi ve sürdürülebilir bir değişim başlatmak için kültürel değerlerin ve toplumsal cinsiyete dair önyargıların dönüşümü yönündeki çabaların yetersiz olduğu vurgulanarak TCTŞ'yle mücadelede daha fazla eylem ve işbirliği çağrısında bulunuldu. Sürdürülebilir değişim için bu çağrının bir sonucu olarak, AB'nin 2020-2025 TCE Stratejisinde 'Her türlü şiddetten ve kalıp yargılardan

*Dr., ermanorsanyetis@gmail.com, Orcid: 0000-0001-7088-8138, Yazı Gönderim Tarihi: 09.11.2020, Yazı Kabul Tarihi: 07.12.2020

uzak olmak' birincil hedef olarak belirlendi (Avrupa Komisyonu, 2020b). Strateji, şiddete karşı etkili bir mücadele adına erkeklere odaklanmanın merkezi önemini kabul ederek TCE ile ilgili erken eğitim ve programların gerçekleştirilmesi için çağrıda bulunmaktadır. Erkeklerin, dünya çapında, sadece kadına yönelik şiddet konusunda değil, diğer bütün şiddet türlerinin de başlıca faili konumunda olmalarıyla beraber, şiddetin etkileri söz konusu olduğunda cinsiyetler arası asimetri çarpıcı bir biçimde kadın ve kız çocuklarının aleyhindedir (Walklate, 2007). Bu sebeple, kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddeti önlemek için erkeklerin rol ve sorumluluklarını ön plana çıkararak, bu şiddetin son bulmasında çözümün bir parçasının erkekler olduğunu düşünen görüşler giderek önem kazanmıştır (Jewkes vd., 2015a; BM Kadın, 2017). Erkeklerin TCTS'yle mücadeleye katılımını teşvik etmek üzere dünyanın çeşitli yerlerinde farklı kampanyalar yürütülmüştür¹. Dünya çapında yürütülen çeşitli projelerde, kültürel dönüşüm için özellikle genç erkeklerin katılımının sağlanması adına, bu erkeklerin deneyim, algı ve söylemlerinin araştırılmasının önemi vurgulanmıştır (Hearn vd., 2013). Erkeklerin şiddet konusundaki algı, düşünce ve deneyimlerini öğrenmeyi amaçladığım kendi çalışmamın sonuçlarından (Yetiş, 2019) yola çıkarak, erkek şiddetinin anlaşılmasında, erkek egemenliği/üstünlüğü etrafında şekillenen bilindik söylemlerin ötesine geçebilmek adına 'psikososyal yaklaşımın' bir zemin oluşturabileceğini düşünüyorum. Geçtiğimiz otuz yıl içinde, Britanya'da kriminolojinin de aralarında olduğu çeşitli alanlarda popülerlik kazanan *psikososyal yaklaşım şiddetin toplumsal/yapısal ve bireysel/özel boyutlarının birbirinden ayrıştırılmasının mümkün olmadığı iddiasıyla*, toplumsal gerçeklik ile özne süreçleri bir arada, fakat birini diğerine öncelmeden inceler. Bu yaklaşım vasıtasıyla gündelik hayatta sıradanlaşıp kanıksanan erkek şiddetinin anlaşılmasını ve başta genç erkekler olmak üzere, erkeklerin bu şiddetle mücadeleye katılımını sağlayacak bir güzergâhın ihtimalini sorgulayacağım.

Türkiye'de siyasi iktidarın, kadına yönelik şiddet karşısında TCE adına müspet adımlar atmak, şiddet karşısında kadının birey olarak haklarını tanımak ve bunları savunmak yerine; bu şiddeti oldukça dar bir muhafazakâr aile söylemi çerçevesinde değerlendirmeyi tercih ettiği anlaşılıyor (Yetiş, 2019). Bu söyleme göre kadına yönelik şiddet, ideal aile düzeninin bozulmakta olduğuna ve aile değerlerinin kaybolmakta olduğu tehlikesine işaret etmektedir. Bu söylem doğrultusunda, kadınlar aile içinde tanımlanmış anne ve eş rolleri etrafında yüceltilerek şiddet ilkesel olarak kınanır. Ayrıca, şiddetin tahayyül edilen ideal toplum/aile yapısında yeri olmadığı iddiasıyla gündelik yaşamda sosyal ilişkilerin içine gömülü gerçekliği inkâr edilir. Kadına yönelen bu şiddetle ilgili mücadelenin sorumluluğu da, erkeklerden ziyade kadınların omzundadır; şiddet karşısında kadınlardan aile söylemi kapsamında tanımlanan rollerine sadık kalmaları salık verilir (Kandiyoti, 2015). Bu şekilde, 'korumacı cinsiyetçilikle' (Glick ve Fiske, 2001) rabitali toplumsal cinsiyete dair kalıp yargılar muhkem kılınırken; eril değerlerin üstünlüğü fikrine dayanan eril korumacılığın himayesinde tutulan kadının, şiddet karşısında güçsüz ve mağdur olduğu kadar ahlaki olarak da korunmaya değer görünmesini talep eden kültürel ve ahlaki bir senaryo canlı tutulur (Babül, 2015). Kadına yönelik şiddetin çözümü olarak aile söyleminin ısrarlı bir biçimde ileri sürülerek savunulması ise, palyatif bir çözüm olmakla beraber, kadının birey olarak haklarının yok sayılması ve ona ataerkil korumanın bir nesnesi olarak muamele edilmesi olarak yorumlanabilir (Kandiyoti, 2015).

Öte yandan, erkeklerden genel bir kategori olarak bahsetmek pek mümkün değildir; özellikle söz konusu TCTS olduğunda erkekler farklı anlamlar ifade edebilecek çeşitli söylemlere başvurmaktadır (Hearn, 1998; Yetiş, 2019). Bu açıdan bakıldığında, erkeklerin tamamının siyasi iktidarın payandasındaki söyleme peşinen rağbet gösterdiği iddia edilemez. Bu ayrılma, bir ölçüde erkeklerin farklı seviyelerdeki toplumsal cinsiyet farkındalıklarıyla (Messner, 2016) ve daha genel olarak da erkeklerin siyasi iktidar karşısındaki politik tavırlarıyla ilişkilendirilebilir². Buna karşın, erkeklerin çoğu toplumsal normlara uygun olarak, erkek şiddetini onaylamayıp şiddete başvuran erkeği kınarken, toplumsal cinsiyete ve erkeklige dair değer yargılarına ve içinde buldukları erkek kültürünün norm ve gerekliliklerine bağlı kalmayı sürdürebilir (Seymour, 2016; Yetiş, 2019). Erkeklerin pek çoğunun, özellikle kadına yönelik şiddet uygulayan erkeği, zayıf, yetersiz, ruhsal açıdan hasta, kötü, ilkel veya cahil olarak nitelendirerek, bu erkeği kendi erkekliklerinin mutlak ötekisi olarak tanımladıkları; şiddet uygulayan ile uygulamayan erkeklik arasında çizdikleri bu kategorik ayrımın da nihayetinde, kendi erkekliklerini onaylayan bir işleve sahip olduğu anlaşılıyor (Seymour, 2018; Yetiş, 2019). Şiddetin sadece başkalarının (diğer erkeklerin) sorunu olarak nitelendirilmesi, toplumsal cinsiyet, erkeklik ve şiddete dair daha derinlikli düşünme imkânının önünde bir engel teşkil eder. Burada, şiddet uygulayan ve uygulamayan erkek arasında, sanılanın aksine, çok daha ince bir çizginin bulunduğunu ve erkeklerin ortaklaştığı toplumsal cinsiyet ile erkeklige dair kültürel norm ve değerlerin, şiddetin çeşitli biçim ve katmanlarıyla bağlantılı olduğunu belirtmek gerekir (Yetiş, 2019). Bu bağlantı ancak, şiddetin erkeğin kendi yaşam deneyimleri, duygulanım ve

algılarını barındıran öznel süreçler çerçevesindeki şekillenışı ile güç/iktidar ve kırılmalığa dair anlamı beraber sorgulandığında, normatif toplumsal kabullerin ötesinde daha derin bir kavrayışa ulaşılabilir. Erkeklerin şiddet anlatılarında ortaya çıkan çelişkiler, tutarsızlıklar ve müphemlikler, erkekler için şiddetin anlamının çok katmanlı ve karmaşık olduğunu gösterir (a.g.e.). Bu nedenle de, erkeklerin şiddet üzerine daha derinlikli ve kapsamlı bir biçimde düşünmeleri, bunun üzerine konuşmaları teşvik edilmelidir. Fakat elimizdeki mevcut senaryoda, erkeklerin TCTŞ ile mücadeleye yönelik çabalara doğrudan dâhil olmaları ve konuyla ilgili tartışmalara eklenmeleri, politik açıdan daha radikal bir feminist mücadele potansiyelini gölgelemesi (Messner, 2016) ve eril korumacığa has cinsiyetçi değer ve fikirlerin şiddetle mücadelede yüceltilerek egemen konuma taşınması riskini de barındırır (Tolman vd., 2019). Öte yandan, *şiddete karşı TCE'yi önceleyen daha radikal bir mücadele adına*, şiddetin erkekler için bilindik söylemlerin ötesinde neler ifade edebildiğini sorgulamayı hala değerli görüyorum. Bu makalede de böylesi bir sorgulamanın imkânlarını tartışacağım.

Tercih ettiğim güzergâhta, erkeklerin şiddeti nasıl deneyimlediği, algıladığı ve aktardığı; kadına yönelen, erkekler arasında, azınlıklara ve savunmasız gruplara yönelik farklı şiddet türleri arasında nasıl ayrımlar ve/veya bağlantılar kurulabileceği ve erkeklerin, şiddetle mücadele adına ne tür çözüm yolları geliştirebileceği soruları öne çıkıyor. Bu soruların erkek şiddetinin anlaşılması ve önlenmesi adına eksik bırakılan yönler işaret ettiğini düşünüyorum. Önerilen psikososyal yaklaşım ise, derinlikli ve kapsamlı bir analizin kapısını araladığı nispette, bu sorulara tatmin edici cevaplar geliştirilmesine imkân sağlayabilir. Şiddetin toplumsal boyutunun ve nedenlerinin anlaşılmasına çeşitli açıklamalar getiren sosyoloji, sosyal psikoloji ve toplumsal cinsiyet çalışmaları gibi çeşitli alanların kesiştiği kriminoloji alanı ise bünyesinde bu kesişimin ürünü olan farklı eleştirel yaklaşımları barındırır ve özellikle erkek şiddetini daha genel bir çerçevede, farklı boyutlarıyla fakat TCTŞ'yle bağlantılı bir biçimde kavramsallaştırmaya çalışır. Bilhassa bu kavramsallaştırılmaya ilgili eleştirel erkeklik incelemeleri alanında, söz konusu yaklaşımlar önemli bir yer tutar. Ben de bu makalede, bu tartışmanın eşliğinde gelişen çeşitli yaklaşımlardan faydalanarak, yukarıdaki sorularla ilişkili biçimde erkek şiddetinin anlaşılmasında ve bu şiddetle mücadelede psikososyal yaklaşımın sunduğu olanakları tartışacağım. Bu yaklaşımın, şiddetin anlaşılmasında *ataerkil yapının mutat mukteditr/fail erkeklığı, kriz içinde erkeklık, mağdur erkeklık, suçun erkeklığı gibi, bu güzergâhta karşımıza çıkan ve tümel bir erkeklık kavrayışından neşet eden çeşitli söylemlerin ötesine geçen bir analizi* mümkün kılabileceğini ileri süreceğim. Özellikle genç erkeklerin şiddetle ilişkilendirebilecekleri sosyal adalet meselesini bu yaklaşım doğrultusunda değerlendirerek TCTŞ'nin kazanabileceği farklı boyutlardaki anlamlarla birlikte TCE lehine radikal bir toplumsal/kültürel değişimin imkânını sorgulayacağım.

Kriminoloji, Toplumsal Cinsiyet ve Erkek Şiddetinin Değişen Anlamları: İktidar ve Kriz Arasında Savrulan Erkeklik

Şiddetin açıklanmasında çeşitli zihinsel hastalıklara, kişilik özelliklerine ve bilişsel çarpıklıklara odaklanan adli psikolojik yaklaşımlar, şiddet edimlerini suçlu davranışı olarak çeşitli patolojilerle belli ölçülerde rabitalandırarak açıklar. Fakat bu açıklamalar, suçlunun insan boyutunun ciddi ölçüde soyutlanmasına yol açar (Youngs ve Canter, 2012). Bunun sebebi, işlenen suçun/şiddetin ardından kişinin yaşamını bütüncül olarak değerlendirmeden, sadece bir vaka olarak kişinin gerçekleştirdiği eyleme/davranışa ve yaşanmış bir olaya açıklama getirme amacının öncelikli olmasıdır. Gündelik yaşamın olağan bir parçası olan sıradan şiddetin toplumsal ve öznel boyutunu bir arada kavramak adına, şiddet eylemleri sebebiyle daha önce hüküm giymiş/televi görmüş erkekler yerine, şiddet suçuyla yaftalanmamış erkeklerle çalışmanın çok daha zengin ve derinlikli bir analiz imkânı sunacağına inanıyorum (Yetiş, 2019). Böylelikle, şiddeti kişiye mündemiç bir nitelik olarak etiketlemeden, gündelik hayatın, toplumsal ilişkilerin bir parçası ve toplumsal yapının bir ürünü olarak değerlendirilebiliriz. Bu sayede, şiddetin göze çarpmayan fakat yaygın biçimde tecrübe edilen yönlerinin sorgulanması mümkün hale gelebilir. Bu tarz bir sorgulamayla, devlet ve toplum nezdinde daha ciddi ve öldürücü olarak tanımlanan, toplumda hassasiyet ve endişe uyandıran biçimlerde ve seviyelerdeki şiddete açılan patikalar da keşfedilebilir³. Şiddetin nedenleri incelenirken mikro ilişkilerin küçük ve önemsiz görünen yönlerine odaklanılması, şiddetin daha kapsamlı biçimde anlamlandırılması ve bu şiddetle mücadelede daha etkin yolların geliştirilmesi için önemlidir (Stark,2010; Stanko,2006).

Şiddet, suç sosyolojisi kapsamında incelendiğinde; suçun anlaşılması amacıyla geliştirilen 'sosyal düzensizlik' (Sampson ve Wilson,2003); 'anomi', 'toplumsal gerilim' ve 'görelı yoksunluk' (Merton,1938); 'bireyleri/grupları damgalama' (Becker, 1963; Goffman, 2014) gibi yaklaşımlar on yıllar boyu suçun toplumsal boyutunun kavramsallaştırılmasında yol gösterici olmuştur⁴. Fakat şiddetin anlaşılmasında toplumsal cinsiyetli

özneliği sorgulamak istiyorsak bu yaklaşımların ötesine geçilmelidir. Birçok kriminolog suç üzerine düşünmenin kaçınılmaz biçimde toplumsal cinsiyet üzerine düşünmek olduğunu tespit eder (Stanko, 2006). Toplumsal cinsiyet ve suç arasında kurulan ilişkideyse, erkek bilhassa fail konumuyla sahnededir, fakat bizzat bu failliğin anlamı iktidar kavramıyla bağlantılı bir biçimde değişim gösterir.

Küresel ölçekte bakıldığında, TCTŞ ana akım feminist yaklaşım içerisinde ve erkeklik çalışmaları dâhilinde eleştirel bir şekilde incelenmiş ve tartışılmıştır (Walklate,2007). Erkekler, ilk olarak 1970'lerin önde gelen ikinci dalga feministlerinin çalışmalarında ataerkil yapının asli taşıyıcıları olarak ele alınır. Ataerkil yapının işleyişi gereği, erkekler kadını sömüren ve onun üzerinde güç sahibi olan, kadın ise bu ataerkil tahakkümün karşısında kurban ve ezilen taraf olarak tanımlanır. Ataerkil sistemin taşıyıcı faili konumunda tanımlanan erkeklik, şiddet, baskı ve sömürünün mutlak müsebbibi olarak görülürken (Jefferson, 2004), tarih boyunca kadın deneyimi de bu şiddetin izleri üzerinden okunarak anlamlandırılır. Kadınların özgürlük mücadelesi, tecrübe edilen bu şiddetin çeşitli biçimlerinin⁵ kadın deneyimi olarak deşifre edilip mücadele edildiği bir kurtuluş politikasını gerekli kılmaktadır (Segal, 1990).

Belki de bu sebeple, günümüzdeki feminist politikadaki genel eğilim, kadına yönelen erkek şiddetini, eril şiddetin diğer biçimleriyle ilişkilendirmek konusunda bir isteksizlikle maluldür. Nitekim günümüzdeki ana akım feminizm kadına yönelen şiddeti esas itibarıyla ataerkil güç ve denetim aracı olarak tanımlar (Walklate,2007). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından, erkekte kadına yönelen şiddet, bu eşitsizliğin ürettiği etkilerin en dramatik boyutunu oluşturur (Stark, 2010). Bununla beraber, erkek şiddetinin sadece kadına yönelik şiddet ile sınırlandırılarak tartışılması, bu şiddetin cinsiyetlendirilmiş diğer şiddet ve baskı biçimleriyle ilişkilendirilmesinde süregelen bir yetersizliğe yol açar (Stanko, 2006).

Yukarıda bahsedilen sınırlılıklara rağmen, son yıllarda kadına yönelik şiddet üzerine gelişen literatür, bu makalenin öne sürdüğü sorulara tatmin edici cevaplar üretebilecek bakış açılarının gelişmesinde ilk basamağı oluşturur. Son otuz yılda gelişen ve git gide hegemonik hale gelen toplumsal cinsiyet kavramının (Messerschmidt, 2018) sunduğu bakış açısı ise cinsiyetlendirilmiş şiddet konusunda sadece ataerkil yapıya referansla sınırlı kalmayıp, karmaşık ve değişen iktidar ilişkilerini ve farklı öznelik biçimlerini merkeze alan bir yaklaşımın geliştirilmesine imkân sağlamıştır (Özkazanç ve Yetiş, 2016). Bu bakış açısı kapsamında şiddet, toplumsal cinsiyet ile bağlantılı olarak yaş, medeni hal, engellilik, eğitim, cinsel yönelim, ırk, etnisite, inanç, sınıf, yoksulluk gibi çeşitli toplumsal ve kişisel özellikler de katılarak, daha bütünsel ve ilişkisel bir şekilde ele alınır. Bununla beraber, kuramsal olarak çok-değişkenli/biçimli ve ilişkisel bir yaklaşımın önemi giderek daha fazla vurgulansa da erkek şiddetini konu olan araştırmalara zemin oluşturacak güçlü bir yaklaşımın eksikliği hala hissedilmektedir. TCTŞ ile ilgili mevcut literatürde birbirleriyle rabıtalı iki temel problemin halen devam ettiği fark edilir. Bunlar, TCTŞ ile çeşitli şiddet biçimleri arasındaki ilişkilerin yeteri kadar incelenmemiş olması ve farklı toplumsal konum ve deneyimlere sahip aktörler olarak erkekleri bu soruna dâhil eden, araştıran bir bakış açısının yeteri kadar gelişmemiş olmasıdır (a.g.e.).

Eleştirel erkeklik çalışmalarında ise, erkekler ve şiddet ilişkisine dair daha zengin ve detaylı bir kavrayışın gelişmeye başladığı görülür. Erkeğin sadece imtiyazlı bir özne olarak toplumsal yapı ve güç ilişkilerinde buna göre konumlandırılmadığı/konum almadığı, aynı zamanda erkeklik rolü altında ezilebildiği ve bu erkekliği inşa edip sürdürmenin bizzat erkek özne için çeşitli zorluklar barındırabildiği fikri ön plana çıkar (Kaufman, 1994). Bu şiarıda, erkekliği tarihsel ve kültürel bir kurulum olarak ele alarak eril iktidarın kökenlerine ve bu iktidarın farklı görünümüne ışık tutulur. Bu sayede, erkekliğin kendisinin bir araştırma nesnesi olarak görülüp, tarihsel ve ilişkisel bir kurulum olarak daha derinlikli kavramsallaştırılmasına imkân sağlanır. Buna paralel olarak şiddet, Bourdieu'nün 'eril tahakküm' ve 'sembolik şiddet' tanımlamaları kapsamında değerlendirildiğinde; erkek için öğrenilen, edim yoluyla kazanılan ve çeşitli sembolik biçimlerde erkeğe bir imtiyaz olarak geri dönen, erkeklik için kurucu bir unsur olarak ele alınır (Bourdieu, 2014). Erkeklik, burada, bir iktidar oyunudur ve bu oyunda erkek özne için öncelikle diğer erkekler üzerinde güç kullanmak, tanınmak ve erkekler arası hiyerarşik bir yapı içinde yer tutmak elzem görünür (Bourdieu, 2014). Bu sebeple şiddeti, iktidara eşdeğer bir erkekliğe mündemiç görmemek; şiddetin erkekliğin inşası sürecinde, hiyerarşik, kurumsal, edimsel, söylemsel ve mekânsal yönleriyle çok farklı biçimlerde ve katmanlarda üretilebildiğini gözden kaçırmamak gerekir.

Connell birbirleriyle karşılıklı bir ilişki içinde kurulan farklı erkeklik biçimleri olduğuna işaret eder (Connell, 2005). Bourdieu gibi Connell da şiddeti erkek egemen yapının ayrılmaz bir parçası olarak görür ve bu yapı içinde erkekler arasında farklılıklar arz eden karşılıklı hiyerarşik ve dışlayıcı ilişkilendirmelerin olduğunu belirtir. Kuralları tarihsel olarak değişebilen bu erkeklik oyununda hegemonik olarak tarif edilen belli bir

erkeklik fikri öne çıkmaktadır. Tarif edilen bu 'hegemonik erkeklik' tek başına bir değer ya da ideal olarak imtiyazlı belli bir azınlığa işaret etse de, oyunu kuran konumundadır. Hatta hegemonik erkeklik toplum içinde imtiyaz sahibi olarak görülebilecek erkekleri temsil etmekten ziyade, belli bir erkeklik idealini kuran ve işleten değer ve pratikler bütünü olarak yorumlanabilir (a.g.e). Erkekler arası bu hiyerarşik yapılanmanın bir parçası olarak şiddet pratiğinin – sınırları çizilmiş bir biçimde – alt sınıf erkeklerle bahşedilmesi ve hatta şiddetin bir ölçüde teşvik edilmesi, ataerki ve kapitalizmin işbirliğinde kurulmuş ortak bir sistemin sonucu olarak değerlendirilir. Bu sistemin içinde görünür olan şiddet, alt sınıf erkeklerle sistemle işbirliği yaptıkları sürece tanınmış bir imtiyaz olarak nitelendirilir (Sancar, 2009). Fakat görünür kılınan alt sınıf ve şiddet ilişkisinde şiddetin alt sınıftan genç erkekler için ideolojik bir kandırmacadan ibaret olduğu, hatta önceki nesilden erkeklerin sahip olduğu avantajlarla⁶ kıyaslandığında, kapitalist sistemin mevcut koşulları altında şiddetin bu genç erkekler için bir ayrıcalık yerine 'erkeklik kaybına' işaret ettiği söylenebilir (Hall, 2002). Şiddet, burada, gücü temsil eden bir şey olmaktan çok çaresizlik, öfke ve hınçla ilişkilendirilir. Alt sınıftan genç erkekler içine battıkları şiddet koşulları dâhilinde ataerki güç ilişkilerinden pay almak bir yana, siyasetin ve toplumun dışına çekilip daha marjinal ve edilgen bir konumla iştiler ederler. Bu açıdan bakıldığında, hegemonyayla bağı zayıf, güçten ziyade tepkisellik ile nitelendirilen bir erkek şiddetinden bahsedilebilir (a.g.e).

Yukarıda erk kaybıyla özdeşleştirilen erkeklik kaybı, erkeklik krizi olarak özellikle son dönemde sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında erkeklik ve şiddet ilişkisini açıklamakta giderek popülerlik kazanmıştır. Daha yakından bakıldığında, krizle nitelendirilenin aslında bütün bir cinsiyet kategorisi olarak erkeklerden ziyade günümüz kapitalizminin koşullarında işçi sınıfının ahvali olduğu ve kriz söyleminin bilhassa kadınların sosyal, ekonomik, siyasal kazanımlarından rahatsız erkekler tarafından kendi lehlerine işletilen 'mağduriyet söylemine' dönüştürüldüğü anlaşılıyor (Heartfield, 2002). Kriz söylemi erkekliği iktidarla muteber görmeyi, bu sefer, hâlihazırda muktedir bir erkeklik konumu üzerinden değil fakat sahip olduğu gücü kaybeden/kaybetmekte olan bir erkeklik durumunu varsayarak sürdürür (Yetiş, 2019). Tıpkı erkekliğin şiddetle ilişkisinin bir güç göstergesi olarak okunması gibi, genelleştirilmiş bir erkeklik krizi tanımı da erkekliği tek tip bir deneyim kategorisinin içerisinde ele alıp belli tür değerler ve nitelikler etrafında toplayarak dar bir iktidar/güç yorumunun içine hapseder. Tarihsel ve kültürel olarak şekillenen toplumsal cinsiyet rol ve beklentileri ile iktidar konumu arasında kurulmaya çalışılan bu ilişkiye göre belli bir kalıba sığdırılmaya çalışılan bir erkeklik tanımıyla karşılaşırız (Jefferson, 2004). Oysa erkek bireyin yaşamında, belli bir deneyimin veya edimin her zaman aynı nitelik ve değerlere karşılık geldiği düşünülemez. Özellikle değişen cinsiyet rolleri ve işbölümüne, geçmişte edinilen bireysel deneyim ve becerileri, farklılaşan ve yenilenen hayallere ve ideallere bağlı olarak erkeklik rollerinin (ve bunların anlamlarının) değişime açık olduğu görülebilir (Connell, 2005). Şiddet ve iktidar arasında kurulmaya çalışılan ilişki için de aynı söylenebilir. Örneğin, iktidarın/gücün erkek bireyin yaşamındaki anlamı bu bireyin çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi farklı yaşam evreleri ve bunlara eşlik eden toplumsal değişim birlikte düşüldüğünde, erkek bireyin iktidar karşısında yaşamı boyunca değişen ve kimi zaman da çelişen konumlarda yer aldığı görülür. Bu durum da erkek bireyin somut yaşantısıyla bir iktidar konumu/statüsü olarak erkeklik arasında bir paradoksa işaret eder (Kandiyoti, 1994). Erkekliği iktidarla ilişkilendirerek okuyacaksak, erkin sadece günümüzde değil, her çağda elde edilmesi ve tutulmasının güç bir şey olduğu (Gilmore, 1997) ve bu erke talip özneler için, erkin her zaman çeşitli kriz ihtimalleriyle beraber geldiği düşünülebilir. Anlaşılacağı üzere, şiddeti erkekliğin özünde aramak ya da sadece ataerki yapının sunduğu bir iktidar aracı olarak ele almak, erkeklik ve şiddet ilişkisini tüm yönleriyle kavramak için yeterli görünmüyor. Fakat şiddetin erkekliğin kurulumundaki temel işlevini inkâr etmek de, erkeklik ve şiddet arasındaki rabıtayı kavramayı imkânsız kılar. Şiddeti erkekliğin inşasında etkinleştiren toplumsal edimler, mekânsal pratikler, kurumlar ve öğretiler incelenmelidir. Kültürel ve toplumsal değişim erkeklik üzerinde farklı etkiler yaratarak erkekliği farklılaştırıp dönüştürse de, erkekliği bir analiz nesnesi olarak ele almanın gerekliliği hala geçerlidir (Özkazanç ve Yetiş, 2016).

Şiddetin Anlaşılmasında Bir Dönüm Noktası Olarak Erkeklik

Feminizmle başlayan erkek şiddetinin sorgulanması, eleştirel erkeklik çalışmalarının erkeklik kavramını, erkek bireyin yaşantısını, farklı erkeklik biçimlerini incelemeye tabi tutması ve erkekler arası güç ilişkilerini, eşitsizlikleri ve farklı öznellik biçimlerini ortaya koymasıyla devam etmiştir. Şiddetin de anlamı, bu farklılaşan erkeklik deneyimleri üzerinden çeşitlilik göstermiştir. Toplumsal, siyasal ve ekonomik açıdan iktidar sahibi bir erkekliğin şiddeti ile, çeşitli kaynaklardan yoksun bir erkeğin hegemonik konum ve normların dışına taşan, toplum içindeyse marjinal konumda kalan bir erkekliği icra etmek/gerçekleştirmek adına başvurduğu şiddet

arasındaki kategorik fark, ancak şiddet ve iktidar ekseninde gelişen bir analiz boyunca anlam kazanır. Toplumsal cinsiyet bağlamında erkekliğin kavranışı da bu analiz ekseninde değerlendirilebilir.

90'lardan itibaren şiddet başta olmak üzere işlenen pek çok suçun failinin erkekler olması gerçeğinden hareketle (Walklate, 2007) suçun tanımlanması, nedenlerinin anlaşılması ve önlenmesiyle ilgili çalışmalarda erkeklik kavramının giderek rağbet görmesi kriminolojide bir dönüm haline gelir (Collier, 1998). Buna göre, suçla ilgili meseleler yaygın bir biçimde erkeklerin, özellikle de genç erkeklerin, eylem ve davranışlarıyla ilişkilendirilerek anlamlandırılır. Erkek şiddeti, erkeklik krizi çerçevesinde imlenen bir çaresizliğin ve erk kaybının genel bir dışavurumu olarak görülmekten çok, bağlamına göre üretilen erkekliği icra etme/gerçekleştirme tarzı kapsamında bir kaynak olarak değerlendirilir (Messerschmidt, 1993). Nitekim erkekliğin kendisinin bir sistem oluşturmadığı düşünüldüğünde topyekûn bir krize girmesi de pek anlamlı değildir (Connell, 2005). Buna karşın mevcut toplumsal cinsiyet düzeninde farklı erkeklik tertibatlarından bahsedebildiğimize göre (a.g.e), erkekliklerin inşasında bu düzen içinde erişimdeki farklı kaynakların kullanılabilir olması anlamlıdır. Bu durumda, başkaca kaynaklardan yoksun genç erkekler için şiddet ve suçun, erkekliklerini ispatlamak ve gündelik yaşamda karşılaştıkları sorunları çözmek adına uygun bir kaynağa dönüştüğü düşünülür (Messerschmidt, 1993). Böylesi bir kavrayış, erkekliğin kurulumunda bağlama, sosyal konuma ve genel toplumsal yapı içindeki eşitsiz güç ilişkilerine vurgu yapsa da, aynı koşulları paylaşan her erkeğin, benzer bir şekilde, erkekliği icra etmek adına şiddeti bir kaynak olarak görüp yönelmemesini açıklamakta yetersiz kalır⁷ (Jefferson, 2004). Bu kavrayış doğrultusunda yapıyla ilişkili bir öznelleşme sürecinin altı çizilse de, analiz yapıya öncelik vererek özneliği geri planda bırakır (Gadd ve Jefferson, 2007; Hood-William, 2001). Oysa toplumsal olarak erişimdeki kaynak (materyal veya söylemsel), ancak öznel bir yatırımın (bilinçli veya bilinçsiz) neticesinde bir anlam kazanıp kaynak haline gelebilir (Hollway, 2001); şiddet de bir kaynak olarak değerlendirilecekse, bu öznel boyut da göz önünde bulundurulmalıdır.

Erkeklik, 'suçun erkekliği' üzerinden yapısal bir sorun olarak gündeme gelebilmiş olsa da, erkekliği icra etme biçimi olarak şiddet, erkekliğe atfedilen özsel niteliklerinin bir parçası olmaktan kurtarılamaz (Collier, 1998). Hem suçu ve suçluyu hem de erkekliği birbirinin neden ve sonucu olarak bir arada açıklamaya girişen bu iddia totoloji barındırır ve suçun toplumsal cinsiyetli boyutunu kavramak yerine; erkeklik ve suç ilişkisinde fazlaca genelleyici, indirgemeci ve kısıtlayıcı bir bakış açısı üretir (Hood-William, 2001; Walklate 2007). Bu durum erkeklik ve suç arasındaki ilişkiye içkin çok çeşitli katmanları çözümlenmekten ziyade belli tür bir erkekliği suçla mühürleyerek bu ilişkinin anlaşılmasının önüne set çeker (Mullins, 2006). Neticede, suçun bir tür nedeni olarak erkeklik, gençlikle birlikte, kriminal bir kanıt dönüşür (Walklate, 2007). Şiddeti ve suçun erkekliği icra etmede bir kaynak olarak kullandığı düşünülen toplum dışına itilmiş genç, yoksul, işsiz ve eğitimsiz erkekler kriminalize edilerek, söz konusu dışlanma deneyimi perçinlenir (Tomsen ve Gadd, 2019). Böylece, potansiyel suç failleri olarak görülen bir kesimin, maruz kaldığı/tanık olduğu şiddetin etkilerinin anlamı da gözden kaçırılır. Suçun erkekliği kapsamındaki fail erkeklik anlayışı, toplumda yaygın erkek egemenliğinin işleyişinin sorgulanmasında ve 'güçlünün şiddeti'ni açıklamada yetersiz bir perspektif sunar (Walklate, 2007). Şiddete, erkeklerin doğal bir aracı, kaynağı veya niteliği olarak bakıldığında erkeklerin şiddetle kurdukları karmaşık ve değişken ilişki tarzları görünmez kılınır, şiddet 'erkeğin her zamanki işi' olarak kanıksanır (Newburn ve Stanko, 1994). Hâlbuki erkekler için şiddetin anlamı ve kullanımı kişiden kişiye değişim gösterir. Şiddetin bu öznel anlamı elbette kişiler arası ilişkiler, sosyal çevre, aile yapısı, maddi ve sosyal kaynaklara erişim imkânı ile toplumsal, kültürel ve siyasal yapının bütünüyle ilişkilidir. Fakat bu ilişkinin mahiyeti sadece bireyin toplumsal yapı içindeki konumuna bakılarak anlaşılabilir; bununla beraber, bireyin şiddetle kurduğu öznel bağa, yaşantısına, algısına ve tanımlamalarına başvurarak anlaşılabilir (Gadd ve Jefferson, 2007). Öznel sürece içkin çelişkiler ve belirsizlikler farklı anlam ve yorum imkânları sunar. Bu durum zorluk yaratmaktan ziyade yorumu zenginleştirirken (Hollway ve Jefferson, 2012; Clarke, 2006), gündelik yaşamda sonuçları itibarıyla kriminal olarak nitelendirilmeyen sıradan, çok fazla göze çarpmayan fakat yaygın olarak tecrübe edilen şiddeti çözümlenmek adına önemli bir fırsatı ortaya çıkarabilir.

Erkek Şiddetinin Psikososyal Yaklaşım Çerçevesinden İncelemesi

Öncelikle bahsedilen psikososyal yaklaşımın ne olup ne olmadığına ilişkin bir tanım yapmak gerekir. Psikososyal bir kavram olarak sosyal hizmet, sağlık hizmetleri ve psikoloji alanlarında yaygın bir biçimde kullanılır. Daha konvansiyonel ve yaygın olan bu alanlardaki kullanım, psikolojik meselelerin, toplumsal faktörlerle ilişkili bir biçimde ele alınmasına işaret eder. Mevzubahis toplumsal faktörler ise, patolojik sorunlara nasıl etki ettiği veya edebileceği yönüyle ele alınır (Frosh, 2014). Klinik uygulamalarda, kişinin psikolojik

sıkıntılarıyla baş etmede, sosyal hizmet alanında ise, grup terapisi ve rehabilitasyon imkanları kapsamında toplumsal etkenler dikkate alınır (a.g.e.). Bu makalede takdim edilen psikososyal yaklaşım ise, bireyin veya bir grubun sağaltımı amacına yönelik olmadığı gibi, toplumsal yapıyı birey odaklı bir analize eklenecek ‘dış etkenler kümesi’ olarak da konumlandırmaz. Bununla beraber, öznel süreçleri bir ölçüde görmezden gelen, daha makro ve yapısal seviyede bırakılan sosyolojik analiz eksik kaldığı yerden ilerleyerek gelişim gösterir (Clarke, 2006). Fakat elbette bu eksiği tek başına giderme iddiasında bulunulmadığını akılda tutarak; analizi derinleştirip, yorum imkânını zenginleştirdiği ölçüde anlamlı ve etkin bir yaklaşım olarak tercih edilebilir.

Psikososyal yaklaşım; psikanaliz, feminizm, postkolonyal teori ve postyapısalcı teori gibi entelektüel akımlar ve yaklaşımların yanında sosyoloji, antropoloji, sosyal hizmet ve eleştirel sosyal psikoloji alanlarından beslenmekte ve yine bu alanları beslemektedir (Frosh, 2014; Clarke, 2006). Fakat disiplinler arası bir çalışma olmanın ötesinde, bir yaklaşım olarak bütün bu alanları çapraz keser ve bu alanlarla arasındaki eleştirel mesafeyi muhafaza eder. Bu yönüyle, ilişkili olduğu alanların ve yaklaşımların bir araya getirilmesi, sentezlenmesi çabası içinde değildir. Sunduğu özgün yöntem herhangi bir sentez/uzlaşma önermediği gibi, önceden belirlenmiş kategoriler olarak bireyi ve toplumu ayrı ayrı incelemeyi. Bunun yerine, toplumsal olanı bireyselle, bireyseli de toplumsala indirgemeden, yani herhangi bir tarafa ontolojik öncelik atfetmeden inceler. Bu haliyle, iki ayrı kategoriye bir araya getirme, birleştirme çabasından ziyade, en baştan böylesi bir bölünmeye gitmemeye çabalar. Psikososyal yaklaşım için, birey verili değildir; kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik pek çok yapısal unsurun yanı sıra, gündelik yaşamdaki mikro-ilişkiler, etkileşim tarzları, bireyin yaşam öyküsünü oluşturan somut deneyimler ve bunlarla ilişkili duygulanımlar üzerinden birey anlamlandırılır. Yapısal unsurların, toplumsal konumun ve parçası olunan çeşitli etkileşim tarzlarının, bireyin üzerindeki şekillendirici etkisi çok yönlüdür ve mutlak bir öngörülebilirlikten uzaktır. Bütün bu unsurlar bireyin yaşamını tek bir tarzda, doğrudan belirleyip düzenleyecek bir kudrete sahip değildir. Bireyin etkilenme ve karşılıklı olarak etki etme tarzı ve kapasitesi; ilişkisel ve dinamik bir zeminde, bağlamına göre şekillenen öznel deneyiminin ve süreçlerin çoklu etkileşimleri doğrultusunda, çok daha karmaşık, çelişkili, tutarsız, belirsiz ve değişken bir mahiyete sahiptir (Hollway ve Jefferson, 2012). Böylesi bir yaklaşım, bireylerin dünyasının ne kadar çeşitli ve çoğul olduğunun bilincini, bireylerin parçası/üreticisi oldukları sosyal gerçekliğin de ne kadar karmaşık ve dinamik bir yapı sunduğunun farkında olmayı gerekli kılar. Şiddetin toplumsal/yapısal ve bireysel/öznel boyutlarının birbirinden kolaylıkla ayrılmasının mümkün olmadığı düşünüldüğünde (Yetiş, 2019), psikososyal yaklaşım çerçevesinde çalışmanın önemi daha anlaşılır hale gelir. Şiddetin hem öznel hem de toplumsal yönlerine/anlamına, erkeğin aidiyetinde bir niteliğe/kaynağa indirgenmeden, ışık tutulabilir (Hood-Williams, 2001).

Kriminoloji alanında psikososyal yaklaşımın, 1970’lerden itibaren gelişmekte olan eleştirel ve kültürel kriminolojinin devamı niteliğinde olduğu görülmür. İdari kriminolojinin karşısında konumlanan eleştirel ve kültürel yaklaşımlar; suçun anlamına, tanımına ve nedenlerine radikal sorgulamalar yönelir ve yöntem açısından kendi bakış açıları doğrultusunda çeşitli yenilikler sunar. Kriminolojinin ile olmayan arasına çekilmek istenen kesin bir sınır üzerinden tanımlanan suç eyleminin gerçekleşme ihtimalini azaltmaya/önlemeye yönelik yönetsel/pragmatik bir tarzı benimseyen idari kriminolojinin (Walklate, 2007) karşısında yer alan kültürel kriminoloji; gündelik hayata, sıradan olana, kişiler arası etkileşim tarzlarına, toplumsal yapı içindeki eşitsizliklere ve güç ilişkilerine odaklanır.

Türkiye’de kriminoloji alanındaki çalışmalara bakıldığında, yukarıda takdim edilen psikososyal yaklaşımı besleyen kültürel kriminolojinin pek gelişmediği görülmektedir (Mercan, 2019). Türkiye’de gerçekleştirilen çalışmalar da, dünyadakine benzer bir biçimde, faillerin çok büyük bir çoğunluğunun erkekler olduğunu gözler önüne serer ve özellikle ev içi şiddet konulu araştırmalar, şiddete maruz kalan kadınların ve şiddet uygulayan erkeklerin genel tipolojisini çıkarır (Günşen İçli, 2019). Şiddet uygulayan erkeklerin, sosyalleştikleri çevre bakımından toplumdaki sıradan erkeklerden pek farklı olmadığının tespiti, kriminal olan ve olmayan arasında keskin bir ayrım olmadığını göstermesi açısından anlamlıdır (Polat, 2017). Bu erkeklerin uyguladıkları şiddet sonucunda, sorumluluğu başka bir nedene veya kişiye kaydırdıkları, inkâr ettikleri veya şiddet eylemini önemsiz gösterdikleri belirtilmiştir (Polat, 2017). Türkiye’de kriminoloji alanında gerçekleştirilen saha çalışmaları, yine dünya genelinde olduğu gibi ekseriyetle karakollar, cezaevleri ve mahkemelerde yürütülmektedir. Bu sebeple, edinilen bulgular ve ortaya çıkan analiz, suç fiilini gerçekleştirmiş ve cezaevi ortamının/sürecinin etkisindeki mahkûmların ifadelerine dayanmaktadır (Mercan, 2019). Bu nedenle de, şiddetin olduğu toplumsal bağlam olarak gündelik hayatın içindeki göze çarpmayan fakat yaygın olan şiddet biçimlerinin ve etkileşim tarzlarının anlaşılması açısından bir kısıtlılık mevcuttur. Bununla beraber, örneğin Türkiye’deki genç erkeklerin gündelik hayat akışındaki husumet içeren karşılaşmaları anlamlandırıldığında; bu şiddetin erkekler arası belli bir etkileşim

tarzına işaret ettiği görülür (Erjem, 2019; Yetiş,2019). Kültürel kriminoloji gündelik yaşamın olağan akışı içinde cereyan eden şiddet edimlerinin kültürel anlamına ve kişiler arası ilişkilerdeki rolüne vurgu yaparken (Ferrell, Hayward ve Young, 2008), duygulanımlara ve öznel süreçleri de incelemeye katan psikososyal yaklaşım, kültürü üreten aktörlerin iç dünyalarını kavramaya dönük bir çabaya işaret eder (Jones, 2013).

Şiddet olgusunun ve algısının gündelik yaşam içindeki derinliği; toplumsal boyutu, bireyin yaşam döngüsü ve içinden geçtiği öznel süreçlerle ilişkili bir biçimde bir arada ele alıp yorumladığımızda anlam kazanır. Psikososyal kriminoloji, şiddeti patolojik veya bireye münhasır bir özellik olarak görmeden, toplumsal bağlam içinde ve bireyin yaşam deneyimlerinin etrafında anlamlandırmaya çalışır (Gadd ve Jefferson, 2007). Şiddet sadece, sıra dışı, en ciddi, en vahşi boyutlarıyla değil, gündelik hayatın olağan görünen, kanıksanan, gündelik yaşam deneyimleri ve kişiler arası ilişkilerin içine sızmış boyutlarıyla da anlamlandırılır. Yoksulluk, işsizlik, eğitimsizlik, suçun yaygın olduğu bölgelerde yaşamak, aile içi şiddete maruz kalmak veya tanık olmak gibi durumlar düşünüldüğünde; bireyin şiddete sosyalleştiği çevrede alışması ve bu şiddeti sorunları çözmek adına bir kaynak/beceri olarak edinmesi önemli ölçüde anlamlıdır. Fakat psikososyal yaklaşıma göre, bütün bu deneyimlerin, koşul ve imkânların (veya imkânsızlıkların), bireyin yaşantısına ve iç dünyasına ne derece ve hangi yönde etki edeceği önceden kestirilemez niteliktedir.

Psikososyal yaklaşım, erişimdeki mevcut söylemsel temsil ve ifadelerin, bireyin öznel, psişik ve bilinçdışı düzlemde tecrübe ettiklerini/hissettiklerini birebir karşılamadığını, bu açıdan bireyin kendi deneyimine dönük aktardıklarının kendi başına bir kanıt niteliğinde olmadığını savunur (Hollway, 2001). Bu sebeple, öznel anlatıyı mevcut söylemsel temsillerin içine yerleştirip, bu temsillere binaen kategorik ayrımlar üretmek yerine, serbest çağrışımlı bir anlatının sunduğu yorumsal açıklık ve müphemlikten faydalanır (a.g.e). Buna göre, bireyin sözlü ve sözlü olmayan (jest, mimik, sessizlik, konuşma hızı) ifadeler üzerinden aktardığı tereddüt, çelişki, kafa karışıklığı, tutarsızlıklar ile anlatıya eşlik eden arzu veya isteksizlik hallerinin analizde bir karşılığı bulunur (a.g.e). Söylem düzeyinde doğrudan fark edilmesi güç olan utanç, kaygı, korku ve çaresizlik, erkeklerin şiddetle ilgili düşüncelerinin aralarına karışan hisler olarak incelenebilir (Yetiş, 2019) ve şiddeti anlamlandırmada ciddi bir öneme sahiptir.

Sosyal Adalet ve İktidar İlişkileri Bağlamında Genç Erkekler için Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Şiddet
Psikososyal yaklaşımdan devam ettiğimizde, erkek bireyin TCTŞ konusundaki duygulanım, düşünce ve algılarını kendi içinde barındırdıkları çelişki ve tutarsızlıklar doğrultusunda düşünmeye çalışabiliriz. Örneğin, bazı erkekler doğrudan, eril iktidar tarzına en uygun cevap olarak şiddeti yüceltip kendileri için bir hak olarak görürken, diğer birçok erkek, bu şiddete söylemsel düzeyde karşı çıkıp benimsedikleri farklı cinsiyetçi tutum ve pratikler sebebiyle, örtük bir biçimde şiddeti onaylayabilir veya bu şiddete kayıtsız kalabilir (Yetiş, 2019). Erkekler şiddet uygulayan erkekliği sorgulamak yerine kadınlık durumu üzerinde yoğunlaşıp, bunun üzerinden çözüm önerileri geliştirmeyi tercih edebilir (Kardam ve Yüksel-Kaptanoğlu, 2009) ya da bu şiddeti kendilerinin de katılımcısı olduğu ve çeşitli duygusal bağlar/tepkiler geliştirdikleri erkeklik kültüründen kopararak, sadece öteki erkeklerin sorunu olarak resmedebilir (Yetiş, 2019). Fakat eşine şiddet uygulayıp hüküm giymiş erkekler ile toplumun genelinde diğer erkeklerin toplumsal cinsiyete dair sahip olduğu değer yargıları ve düşünce kalıpları arasında ciddi ölçüde bir fark da bulunmayabilir (Çelik, 2017). Erkek şiddetine giden yolda toplumda geniş bir karşılığı bulunan namus, şeref, erkeklik/erkeksilik ve erkekliğe has yaygın tehdit algısıyla, cinsiyetçi tutumlarla, eril kalıp yargılarıyla ve yine bunlara bağlı öfke, kızgınlık ve kaygı gibi duyguların eril dışavurum biçimleriyle karşılaşmaktayız (Sakallı ve Türkoğlu, 2019).

Öte yandan, erkekler genelde TCTŞ'yi, daha genel bir çerçevede kendi deneyimleri doğrultusunda anlamlandırdıkları sosyal adalet, düzen ve iktidar kavramlarıyla bağlantılı bir biçimde düşünme eğilimindedir (Yetiş, 2019). Erkekler, kadına yönelik şiddeti ise, kendilerini soyutladıkları daha genel, orta yollu ve toplumda makbul kabul edilen normatif fikirler etrafında tartışmayı tercih edebilmekteler. TCE konusunda ise çeşitli nedenlerden dolayı destekleyen; teoride destekleyip pratikte bir şey yapmayan; tamamen kayıtsız kalan; toplum içinde eril değerlerin üstünlüğüne inanarak TCE ve feminizm karşıtlığı üzerinden tepkisel kalabilmekteler (Messner, 2016). Genç erkeklerinse TCE ve şiddet hakkında, hem kadınların konumu hem de kendi somut ve canlı deneyimleri üzerinden düşünmeye meyyal ve şiddeti hem yapısal hem de kişiler arası ve kişisel katmanlarıyla birlikte düşünmeye daha hevesli olduklarından bahsedilebilir. Buradan hareketle, toplumsal cinsiyet düzenindeki mevcut değişimler, genç erkekleri daha doğrudan fakat farklı biçimlerde etkilemekte ve bu değişen etkiye göre de, genç erkekler TCE'yi destekleyebildikleri gibi, eşitliğe karşı temkinli veya tepkisel bir duruş da sergileyebilmekteler (Yetiş, 2019).

Bütün bunlara rağmen, genç erkeklerin TCTŞ'yi, daha genel bir şiddet kavrayışı içinde tanımlanan 'adalet kavramı' üzerinden de değerlendirebildikleri görülüyor (Yetiş, 2019). Fakat burada erkeklerin dile getirdiği adalet kavrayışının her durumda TCE lehine olduğunu söylemek güç. Şiddetin kınanması ve hatta ayıplanması, kimi zaman tersi yönde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farklı bir biçimde yeniden üretilmesine hizmet etmektedir; burada, daha önce bahsedilen eril korumacılık söylemi etrafında örgütlenen ifadeler söz konusu adalet kavrayışına eşlik eder (Yetiş, 2019). Şiddet, genelde eril bir iktidar kavrayışı içinde güçlü ve güçsüz arasında önceden tanımlanmış bir ilişki boyunca anlam kazanan adalet kavramının imlediği belli bir ahlaki tarza göre yorumlanır. Erkeğin kendi kabiliyeti ve hakkı dâhilinde gördüğü şiddete başvurması, ilişki içinde muktedir/erk konumunda olanın bir ahlaki sorumluluk olarak güçsüzü koruyup kendi gücünden sakınmasını içeren bir adalet anlayışına tekabül eder⁸. Genç erkeklerin TCTŞ üzerine söyledikleri, belli bir ölçüde böylesi bir adalet kavrayışına yaslanır ve aslında bu pek çok erkeğin TCE'ye dair duygulanım ve düşüncelerini de yansıtır (Yetiş, 2019). Fakat 'genel anlamıyla şiddet' burada çok daha kilit bir önemdedir; erkeklerin şiddet hakkındaki görüşleri, parçası oldukları sosyal gerçeklik içinde şekillenen yaşantıları üzerinden sosyal adalet ve iktidar kavrayışlarına dair daha fazla şey anlatır (a.g.e). Şiddet daha geniş bir açıdan konuşulduğunda, genç erkeklerin şiddetin sadece potansiyel faili değil, tanığı ve mağduru da oldukları anlaşılır. Kendi yaşam deneyimleri boyunca ailede, sokakta, okulda, askerde otorite karşısında ve akran grupları arasında yaşantıladıkları şiddet ile çeşitli biçimlerde maruz kaldıkları sosyal adaletsizlik ve eşitsizlik gibi daha yapısal ölçüde tanımlanan şiddet görünür olur. Erkeklerin, cinsiyetlendirilmiş bir iktidar söyleminin içinde devrede olan konvansiyonel mağdur/güçsüz/korunan kadın ile fail/muktedir/koruyucu erkek ayırımı sekteye uğratmaları, psikososyal yaklaşıma göre değerlendirdiğimizde, TCTŞ'yi kendi yaşam deneyimleri, duygu ve düşünceleri yoluyla serimledikleri diğer şiddet biçimleriyle bağlantılı olarak düşünebilmeleriyle mümkün olabilir.

Genç erkeklerin, erkekliği sadece güç ve iktidar konumları üzerinden değil, kendi kırılğanlıkları üzerinden de düşünebilmeleri TCTŞ'nin anlaşılması ve önlenmesinde önemlidir (Harris, 2020). Genç erkekler bu yolla, kendi sosyal adalet ve iktidar kavrayışlarını sorgulayabildikleri bir diyaloga davet edilebilir. Yoksulluk, işsizlik, güvencesiz çalışma ve yetersiz eğitim ile yaşa dayalı ayrımcılık gibi yapısal eşitsizliklerden ve güç hiyerarşilerinden mustarip olmaları, gençleri şiddet karşısında (hem ihtimali hem de etkileri açısından) kırılğan kılar (Stanko, 2006). Yapısal eşitsizlikler politik karar verme süreçlerine katılımlarını kısıtlar, kendi değer ve çıkarlarını dillendirmelerini engeller (Murray, 2015). Şiddet ile ilgili çalışmalardan çıkan, zaman içinde değişmeyen en temel gerçeklerden biri, erkeklerin şiddetin faili oldukları kadar mağduru da⁹ olmalarıdır (Stanko, 2006) fakat bu gerçeklik hemen her zaman, erkeklerin fail konumunun gölgesinde kalır. Genç erkekler için bu durum çok daha dramatik olmakla beraber şiddetle ilgili çalışmalarda ve politikalarda genelde en çok göz ardı edilen de bu olmuştur (Walklate, 2007). Genç erkeklerin, sosyal adalet zemininde pek çok kadınla ortak bir paydada buluşma fırsatına sahip olduğu görünse de, ancak küçük bir azınlık nesiller boyunca şekillenen erkek şiddeti ve cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadelede kendisine vazife çıkarır¹⁰.

Sıradan genç erkeklerin farklı şiddet türlerini nasıl algıladıklarına ve deneyimlediklerine bakıldığında; şiddet bazen kahramanlık, bazen namus/şeref/onurun korunması, bazen de kontrol kaybını/öfkeyi içermektedir. Çoğu zaman da, şiddet mutlak ve adil güç kullanımına (cezalandırma) işaret ederken, bazen de sadece eril gücü/iktidarı imleyen fantezilerin onulmaz bir parçasıdır. Fakat aynı zamanda şiddet, dışarıdan gelen ya da gerçekleşme ihtimali dâhilinde (gerçek veya hayali) bir tehdit olarak algılanıp, erkekliğin keskin tasası biçiminde derinden hissedilir (Tomsen ve Gadd, 2019). Şiddetin kullanıcıları olarak tayin edilen/kendilerini tayin eden bu erkekler; algılanan tehlide karşı kendi kırılğanlıklarını gizlemeye veya zayıf olarak gördükleri bir başkasına (örn; kadın, çocuk, hayvanlar) yansıtmaya yetecek kadar kuvvet uygulama becerisine sahip olduklarını ispatlamak adına şiddete başvurabilmektedir (Gadd,2000). Bu açıdan bakıldığında, eril iktidar fantezisi ve eril öznenin kırılğanlığı bütün çelişkileriyle aynı bedende yaşamayı başarır (Yetiş, 2019).

Benzeri bir çelişki genç erkeklerin TCE'ye dönük bakışına da yansır. Genç erkeklerin geneli, TCE'yi kendi çıkarlarının aleyhine görmekte ve kadınlar tarafından elde edilen kazanımları, tecrübe ettikleri dezavantajın başlıca nedeni olarak değerlendirmektedir (Pew Araştırma Merkezi, 2020). Ancak, TCE ne kadınlar ve erkekler arasında sıfır toplamlı bir oyundur ne de yalnızca kadınların çıkarlarını kollamaktadır (Childs ve Hughes, 2018). Ataerkil sistemde süregelen yapısal eşitsizliğin ve hiyerarşik güç ilişkilerinin sadece kadın-erkek arasında değil aynı zamanda erkekler arasında da üretilip yeniden dağıtıldığından yukarıda bahsetmişim (Connell, 2005). Esas mesele, genç erkeklerin bu yapısal eşitsizliklerden kendilerinin de zarar görebildiklerini fark edebilmeleri ve bunun karşısında kuşaklar arası kültürel bir değişim için potansiyel aktörlere dönüşebilmeleridir (Edström vd., 2016). Genç erkeklerin şiddeti konuşarak geliştirebilecekleri radikal bir

sorgulama, TCE lehine bir farkındalığın ve değişim potansiyelinin somut imkânlarının aranması olarak değerlendirilebilir.

Böylesi bir sorgulamayla genç erkekler muktedir konumundan tanımlanan ahlaki sorumluluğun ötesine geçebilmenin imkânını keşfedebilirler. Bunun için de, farklı konumlarda deneyimledikleri; babalarından, abilerinden, kolluk güçlerinden, patronlarından, gündelik yaşamda yabancı erkeklerle karşılaşmalarından, intikam amaçlı kavgalardan, savaşlardan, akran zorbalığından türeyen ve toplumsal ilişkilerin bütün katmanlarına sirayet ederek sıradanlaşan şiddetin en açık haliyle konuşulması gerekir. Yapısal olarak üretilen fakat kişiler arası ilişkiler boyunca deneyimlenen nefret suçları, ırkçılık, homofobi/transfobi, engellilik ve sınıf temelli dışlama mekanizmaları gibi, toplumda baskın olan erkek kültürünü şekillendiren farklı şiddet biçimleri de bu sıradanlaşan şiddetin kapsamında düşünülmelidir.

Sonuç Yerine

Genç erkeklerin şiddet karşısında değişen konumlarının hem eril iktidar istenci hem de şiddet karşısındaki eril kırılma bağlamında daha dramatik ve dinamik bir karaktere sahip olduğu düşünüldüğünde, psikososyal yaklaşım çerçevesinden genç erkeklerle şiddeti konuşmak, bu şiddetin farklı katmanları arasındaki ilişkinin görünür kılınmasına hizmet edebilir.

Şiddeti bu kapsamda anlayabilmek için; erkeklerin anlatılarındaki sözlü ve sessizlikler, jestler gibi sözlü olmayan ifadelerdeki duygu karmaşalarına, uyumsuzluklara, tereddütlere, tedbirlere, tutarsızlıklara duyarlı bir biçimde; failliğin birey için değişen anlamlarının ve bu failliğin bireyin içselleştirdiği dolaşımında olan söylemlerle ilişkisinin bir arada sorgulamasını öneriyorum. Bunun için, ağırlıklı olarak biyografik unsurlar etrafında şekillenen iç dünya ile özneyi çevreleyen toplumsal koşulları içeren dış dünya bir arada incelenmelidir. Daha genel toplumsal yapıyla beraber, aile hayatı, mahalle, homososyal ilişkiler ve mekânlar, sokak gibi genç erkeklerin kendilerini hâlihazırda içinde buldukları mikro ilişkileri ve ötekiyle kurdukları her türlü etkileşimi içeren sosyal çevre de özenle anlaşılmalıdır. Erkeklerin şiddetin karşısındaki tanıklığı, mağdurluğu ve şiddetin kabiliyetli/kabiliyetsiz failliği bir arada ve ilişkili bir biçimde incelenmelidir. Hem erkekliğin toplumsal, kültürel ve siyasi söylemler etrafındaki örgütlenişi hem de şiddet karşısında erkek bireyin deneyimlediği ya da savunmacı biçimde yadsıdığı öznel kırılma halleriyle ataerkil güç fantezilerini (Brown, 1988) bir arada bünyesinde barındırabilen bir erkekliğin ikircikli inşası ilişkili olarak sorgulanmalıdır. TCE lehine işletilebilecek radikal bir sorgulama ancak, öznel yaşantı ve toplumsal gerçeklikle ilişkilendirilebilecek sosyal adalet meselesine dair ortaya çıkması kaçınılmaz görünen çeşitli çelişkilerin etrafında, şiddetin çok biçimli yüzlerinin keşfedilmesi yoluyla gerçekleştirilebilir. Bu sorgulamayla, TCTŞ ile mücadelede bilindik söylemlerin ötesine geçen canlı ve yaratıcı bir tartışmanın önü açılabilir.

¹Bunun ilk örneklerinden olan Kanada’da 1991 yılında başlayan ve dünyanın çeşitli yerlerine yayılan Beyaz Kurdele kampanyası oldukça ses getirmiştir.

²Bazı erkeklerin siyasi iktidarın hegemonyasına karşı sergiledikleri muhalif, eleştirel ve kayıtsız duruş, siyasi iktidarın öne sürdüğü muhafazakâr aile söylemine karşı tavırlarına da yansımakta, TCTŞ toplumsal bir sorun olarak siyasi iktidarla ilişkilendirilerek tartışılmaktadır (Yetiş, 2019)

³Vahşice işlenerek kamuoyu tarafından tepkiyle karşılanan, ikrah getiren kadın cinayetleri bu durumu en iyi açıklayan örneklerdir. Gündelik hayatın olağan akışı içinde gerçekleşen daha sıradan, öldürücü seviyelerde olmayan kadına yönelik şiddet ise çoğunlukla görmezden gelinmektedir (Stark, 2010, Yetiş, 2019).

⁴Bu yaklaşımların detaylı bir açıklamasına makalenin kapsamını aştığı için yer veremiyorum, daha ayrıntılı bilgi için bkz. (Bal, 2016).

⁵Kadına yönelik şiddet fiziksel şiddetle sınırlı değildir; psikolojik/duygusal, ekonomik ve cinsel şiddet türlerini de içinde barındıran toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan yapısal bir şiddete işaret eder (Stark,2010).

⁶İş ve gelir sahibi olarak evini geçindiren, sağlayıcı rolünde bir erkeğin aile içinde ve toplum nezdinde belli bir saygınlığa ve otoriteye sahip olması.

⁷Şiddete yönelen erkeklerle aynı veya benzer yaşam koşullarına sahip olup yine de şiddete yönelmeyen, yönelemeyen veya yönelmeyi bir biçimde tercih etmeyen erkeklerden bahsedilebilir. Her durumda şiddet, erkekligi icra etmek için bir kaynak olmaktan uzak bir mahiyete sahiptir.

⁸Böyle bir adalet anlayışının devrede olması için, kendini güç/iktidar sahibi olarak konumlandırılan erkeğin karşısında bu iktidarı tanıyıp hürmet ederek kendi güçsüzlüğünü hâlihazırda kabul etmiş bir muhatabın bulunması gerekir.

⁹Ev içi şiddet bu konuda istisnadır. Dünya genelinde ev içi şiddetin mağdurlarının ağırlıklı olarak kadın ve kız çocukları olduğu görülür (Stanko, 2006)

¹⁰Bir ölçüde, profeminist erkeklerin bu konuda kendilerine vazife çıkardığı söylenebilir (Messner, 2016).

Kaynaklar

Avrupa Komisyonu. “Evaluation of the strengths and weaknesses of the Strategic Engagement for Gender Equality 2016–2019”,(2020a), https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights/strategic_engagement_2016-2019_evaluation.pdf, Son Erişim Tarihi: 1 Eylül 2020.

Avrupa Komisyonu. “A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025”, (2020b), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152>, Son Erişim Tarihi: 1 Eylül 2020.

Bal, H. *Suç Sosyolojisi*. (Bursa: Sentez, 2016).

Becker, H. *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. (Glencoe, Illinois: Free Press, 1963).

BM Kadın. “Engaging boys and young men in gender equality”, (2017), <http://www.unwomen.org/en/what-we-do/youth/engaging-boys-and-young-men-in-gender-equality>, Son Erişim Tarihi: 7 Ekim 2020.

Bourdieu, Pierre. *Eril Tahakküm*. (İstanbul: Bağlam, 2014).

Brown, Wendy. *Manhood and Politics: A Feminist Reading in Political Theory*. (Totowa, NJ: Rowman & Littlefield, 1988)

Childs, S. ve M. Hughes. “Which men? How an intersectional perspective on men and masculinities helps explain women’s political underrepresentation”. *Politics & Gender* 14, no. 2, (2018): 282-287.

Clarke, S. “Theory and Practice: Psychoanalytic Sociology as Psycho-Social Studies”. *Sociology* 40, no. 6, (2006): 1153-1169.

Collier, R. *Masculinities, Crime and Criminology*. (London: Sage, 1998).

Connell, Raewyn. *Masculinities*. (Cambridge: Polity, 2005).

Çelik, Gizem. *Öldüren Erkeklikler: Eşine Şiddet Uygulamış Cezaevindeki Erkekler*. (İstanbul: Nota Bene, 2017).

Edström, J., S. Kumar Singh ve T. Shahrokh. “Intersectionality: A key for men to break out of the patriarchal prison?”. *IDS Bulletin* 47, no. 5, (2016): 57-74.

Erjem, Y. “Yan Baktın Cinayetlerinin Sosyolojik Analizi”. *Kenardakiler: Teoriden Uygulamaya Suç ve Sapma Üzerine Sosyolojik Araştırmalar*. Derleyen: Geçgin, E. (Ankara: Heretik, 2019).

Ferrell, J., K. Hayward ve J. Young. *Cultural Criminology: An Invitation*. (London: Sage, 2008).

- Flood, Michael. *Engaging Men and Boys in Violence Prevention*. (New York: Palgrave MacMillan, 2019).
- Frosh, S. "Psychosocial Theory". *Encyclopedia of Critical Psychology*. Derleyen: Teo, T. (New York: Springer, 2014).
- Gadd, David.. "Masculinities, violence, & defended psychosocial subjects". *Theoretical Criminology* 4, no. 4, (2000): 429-49.
- Gadd, David, Tony Jefferson. *Psychosocial Criminology*. (London: Sage, 2007).
- Gilmore, David. "The manhood puzzle." *Gender in cross-cultural perspective* (1997): 207-220.
- Glick, P. ve S.T Fiske. "Ambivalent sexism". *Advances in experimental social psychology* 33. Derleyen: Zanna, M. P. (Academic Press, 2001).
- Goffman, Erving. *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. (Ankara: Heretik, 2014).
- Günşen İçli, T. *Kriminoloji*. (Ankara: Seçkin, 2019).
- Hall, S.. "Daubing the Drudges of Fury: Men, Violence and the Piety of the Hegemonic Masculinity' Thesis". *Theoretical Criminology* 6, no. 1, (2002): 35-61.
- Harris, Pete. "Just give up the ball: In search of a third space in relationships between male youth workers and young men involved in violence", *Criminology and Criminal Justice*, June 2020, (2020).
- Hearn, Jeff. *The violences of men: How men talk about and how agencies respond to men's violence to women*. (London: Sage, 1998).
- Hearn, Jeff, I. Novikova, K. Pringle, I. Šmídová, G. Bjerén,... R. Connell. *Studying Men's Violences in Europe: Towards a Research Framework. CFS Report Series 25*. (Örebro: Örebro University, 2013).
- Heartfield, James. "There is no masculinity crisis". *Genders* 35, (2002).
- Hollway, W. "The psycho-social subject in 'evidence-based practice". *Journal of Social Work Practice* 15, no. 1, (2001): 9–22.
- Hollway, Wendy ve Tony Jefferson. *Doing qualitative research differently: A Psychosocial Approach*. (London: SAGE, 2012).
- Hood-Williams, J. "Gender, Masculinities and Crime: From Structures to Psyches". *Theoretical Criminology* 5, no. 1, (2001): 37–60.
- Jefferson, Tony. "From Cultural Studies to Psychosocial Criminology: An Intellectual Journey". *Cultural Criminology Unleashed*. Derleyenler: Jeff Ferrell, Keith Hayward, Wayne Morrison, Mike Presdee. (London: Glasshouse, 2004): 29 – 40.
- Jewkes, R., M. Flood ve J. Lang, J. "From work with men and boys to changes of social norms and reduction of inequities in gender relations: a conceptual shift in prevention of violence against women and girls". *The Lancet* 385, no. 9977, (2015a): 1580-1589.
- Jones, D. W. "Putting the Psyche into 'Cultural Criminology': A psychosocial understanding of looting, masculinity, shame and violence". *The Journal of Psychosocial Studies* 7, no. 1, (2013): 6–30.
- Kandiyoti, Deniz. "The paradoxes of masculinity: some thoughts on segregated societies". *Dislocating Masculinity: Comparative Ethnographies*. Derleyenler: Cornwall, A., Lindisfarne, N. (London: Routledge, 1994): 196-212.
- Kandiyoti, Deniz. The Gender Wars in Turkey: A Litmus Test for Democracy. Open Democracy, 30 Mart 2015. <https://www.opendemocracy.net/5050/deniz-kandiyoti/gender-wars-in-turkeylitmus-test-of-democracy>, Son erişim tarihi 05.10.2019.
- Kardam, Filiz ve İlknur Yüksel-Kaptanoğlu. "Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Erkeklerin Görüşleri/ Deneyimleri/Algıları". *Kadın/Woman 2000* 10, no.1, (2009).

- Kaufman, Michael. "Men, Feminism, and Men's Contradictory Experiences of Power". *Theorizing Masculinities*. Derleyenler: Brod, H, Kaufman, M. (London: Sage, 1994): 142–63.
- Mercan, B. A. "Türkiye’de Kültürel Kriminolojinin Yöntemsel İmkanı". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18, no. 2, (2019): 805-823.
- Merton, R.K.. "Social Structure and Anomie". *American Sociological Review* 3, no. 5, (1938): 672-682.
- Messerschmidt, James W. *Masculinities and Crime: Critique and Reconceptualization of Theory*. (Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 1993).
- Messerschmidt, James W. *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. (Maryland: Rowman & Littlefield, 2018).
- Messner, Michael A. "Forks in the Road of Men’s Gender Politics: Men’s Rights vs Feminist Allies". *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy* 5, no. 2. (2016): 6-20.
- Mullins, C. W. *Holding Your Square: Masculinities, Streetlife and Violence*. (Portland, OR: Willan Publishing, 2006).
- Murray, Rainbow. "Too much Presence? Men’s Interests and Male Intersectionality". *The 4th European Conference on Politics and Gender, 11-13 June 2015, Uppsala, Sweden* (2015).
- Newburn, T. ve Betsy Stanko. *Just Boys Doing Business?*. (London: Routledge, 1994).
- Özkazanç, Alev ve Erman Örsan Yetiş. "Erkeklik ve Kadına Şiddet Sorunu: Eleştirel bir Literatür Değerlendirmesi". *Fe Dergi* 8, no. 2, (2016): 13-26.
- Pew Araştırma Merkezi. "A Century After Women Gained the Right To Vote, Majority of Americans See Work To Do on Gender Equality", (2020), <https://www.pewsocialtrends.org/2020/07/07/a-century-after-women-gained-the-right-to-vote-majority-of-americans-see-work-to-do-on-gender-equality/>, Son Erişim Tarihi: 1 Eylül 2020.
- Polat, Oğuz. *Şiddet. (2. Basım)*. (Ankara: Seçkin, 2017).
- Promundo Enstitüsü. "Engaging men to prevent gender-based violence: A multi-country intervention and impact evaluation study", (2015), <https://promundoglobal.org/wp-content/uploads/2014/12/Engaging-Men-to-Prevent-Gender-Based-Violence.pdf>, Son Erişim Tarihi: 7 Ekim 2020.
- Sakallı, Nuray ve Beril Türkoğlu. "Erkek Olmak ya da Olmamak: Sosyal Psikolojik Açından Erkeksilik/Erkeklik Çalışmaları". *Türk Psikoloji Yazıları* 22, no. 44, (2019): 52-76.
- Sampson, R. J. ve W. J. Wilson.. "A theory of race, crime, and urban inequality". *Criminological theory: Past to present*. Derleyenler: Cullen, F.T., Agnew, R., Wilcox, P. Cary, (NC: Oxford University Press, 2003).
- Sancar, Serpil. *Erkeklik: İmkansız İktidar. (2.Basım)*. (İstanbul: Metis, 2009).
- Segal, Lynn. *Gelecek Kadın mı?* (İstanbul: AFA, 1990)
- Seymour, Kate. "Cowards and Scumbags: Tough Talk and Men’s Violence". *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy* 7, no. 4 (2018): 132-147.
- Stanko, Betsy. "Lessons about violence". *Criminal Justice Matters* 66, no. 1, (2006): 32-33.
- Stark, Evan. "Do Violent Acts Equal Abuse? Resolving the Gender Parity/Asymmetry Dilemma". *Sex Roles* 62, (2010): 201 – 211.
- Tolman, R.M., Casey, E.A., Carlson, J., Allen, C., Leek, C.. "Global Efforts to Engage Men and Boys in Gender-Based Violence Prevention". *Global Social Welfare* 6, (2019):215–218.
- Tomsen, Stephen, David Gadd. "Beyond Honour and Achieved Hegemony: Violence and the Everyday Masculinities of Young Men". *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy* 8, no. 2, (2019): 17-30.
- Walklate, Sandra. *Understanding Criminology: Current Theoretical Debates*. (London: McGraw-Hill, 2007).

- Yetiş, Erman Örsan. *Türkiye'de Erkeklerin Şiddet Hakkında Algı, Düşünce Ve Deneyimleri*. (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türkiye, 2019).
- Youngs, D. ve D.V. Canter. "Narrative roles in criminal action: An integrative framework for differentiating offenders". *Legal and Criminological Psychology* 17, (2012): 233-249.